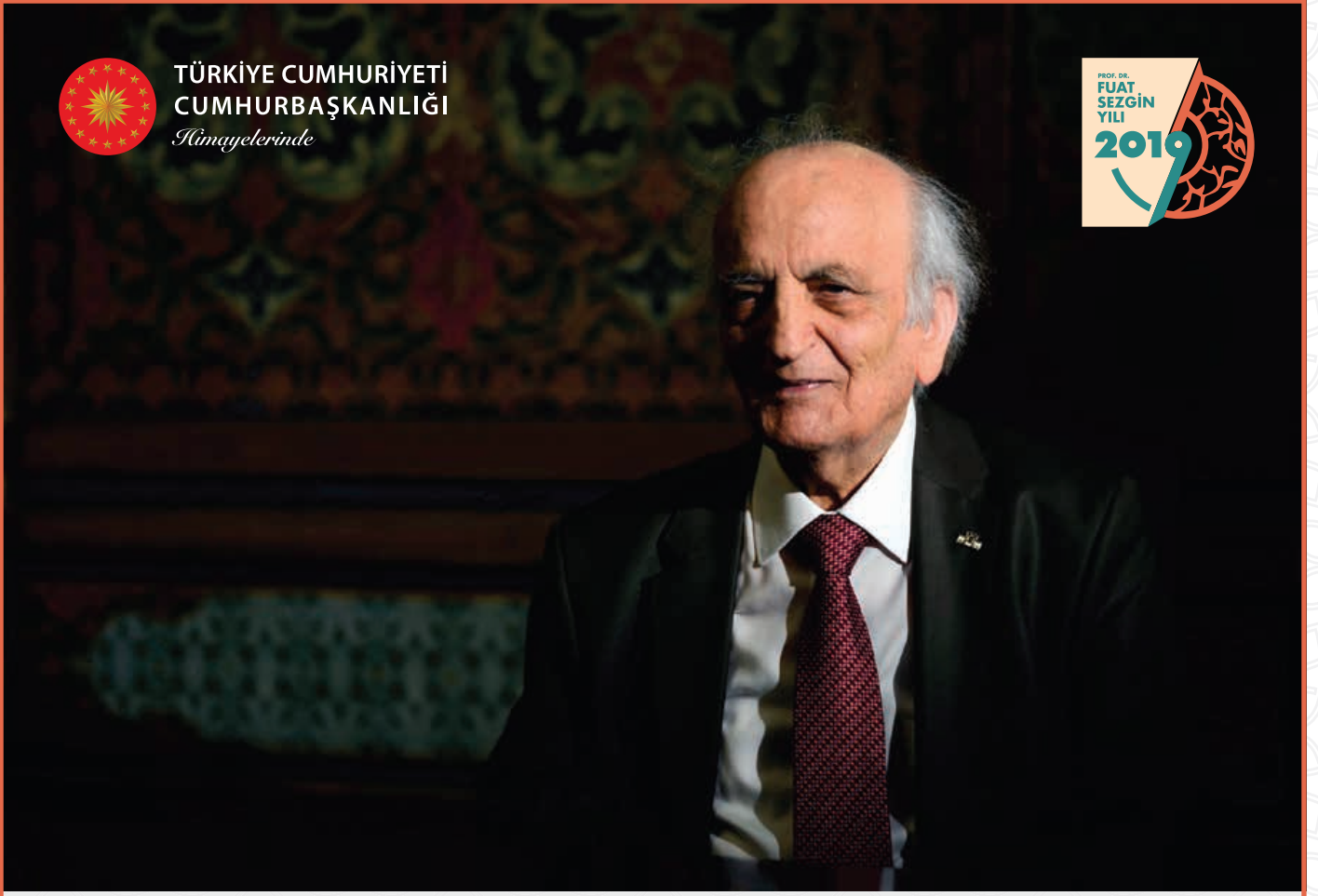

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
Kimyalarında

**1. ULUSLARARASI
PROF. DR. FUAT SEZGİN
İSLÂM BİLİM TARİHİ
SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER KİTABI**

**THE 1ST INTERNATIONAL
PROF. DR. FUAT SEZGIN
SYMPOSIUM ON HISTORY
OF SCIENCE IN ISLAM
PROCEEDINGS BOOK**

Editörler / Editors

Prof. Dr. Fahameddin Başar, Prof. Dr. Mustafa Kaçar, Prof. Dr. M. Cüneyt Kaya, Doç. Dr. A. Zişan Furat

**1. Uluslararası Prof. Dr. Fuat Sezgin
İslâm Bilim Tarihi Sempozyumu
13-15 Haziran 2019
İstanbul, Türkiye**

**1st International Prof. Dr. Fuat Sezgin
Symposium on History of Science in Islam
June 13-15, 2019
Istanbul, Turkey**

GİRİŞ

Türk Bilim Tarihçisi Prof. Dr. Fuat Sezgin hocanın 30 Haziran 2018 tarihinde ebediyete irtihalini müteakip Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan, 2019 yılını “Fuat Sezgin Yılı” olarak ilan etmiştir. Bu çerçevede İstanbul Üniversitesi Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi ve Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Araştırmaları Vakfı'nın işbirliği, Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün destekleriyle 13-15 Haziran 2019'da İstanbul'da 1. Uluslararası Prof. Dr. Fuat Sezgin İslâm Bilim Tarihi Sempozyumu düzenlenmiştir. İslam bilim tarihi ile ilgili çalışma yapan dünya bilim tarihçilerinin katıldığı bu sempozyum uzun bir hazırlık safhası geçirmiştir. Sempozyum çerçevesinde İslam medeniyeti bünyesinde yüzyıllar boyunca oluşan aklî ve naklî ilimlere dair birikimin mahiyeti, tarihî gelişimi, problemleri, literatürü ve tarih yazımı vb. konular ele alınmış; Prof. Dr. Fuat Sezgin'in bu alanlardaki çalışmaları ışığında değerlendirilmiştir.

Hz. Muhammed'in (MS. 571-632) vefatının ardından Arabistan yarımadasının dışında büyük bir coğrafyaya yayılan İslamiyet, kısa denilebilecek bir sürede Mezopotamya, Suriye İnan, Mısır ve Kuzey Afrika gibi kadim medeniyet havzalarını kapsayacak bir genişliğe ulaştı. Müslümanlar açısından oldukça zorlu geçen iç siyasî mücadelelere rağmen hız kesmeden devam eden bu genişleme, ekonomik refahın yanı sıra büyük sosyal değişim ve dönüşümlere de yol açmıştır. Etkileri küresel ölçekte görülecek bu değişim ve dönüşümlerin önemli bir boyutunu da entelektüel alan oluşturmuştur. Bu süreçte, Müslümanlar naklî bilimlerin üzerine inşa edileceği malzemenin, yani Kur'ân, Hz. Muhammed'in sünneti ile sahâbe ve tâbiûn nesli tedvin, tasnif ve yorumlama açısından önemli bir mesafe kat ederken farklı kültürlerle tanışma neticesinde, kendileri için “yeni” olan alanlarla ilgilenmeye başlamışlardır. Emevîler döneminde bireysel merak ve çabalarla başlayan, Abbâsîlerle birlikte daha sistematik bir yapı kazanan “tercüme hareketi”; söz konusu “yeni”, yani özel anlamıyla *felsefe* ile tanışmanın en önemli aracı olmuştur. Başta Yunanca olmak üzere farklı dillerden Arapçaya tercüme edilen eserler, inşa edilmekte olan kozmopolit İslam medeniyetinin farklı entelektüel ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda Müslümanlar tarafından yeniden ele alınmıştır. Böylece hızla gelişen naklî bilimler birikimine, aklî ya da felsefî bilimler olarak anılan ve bugün “pozitif bilimler” denilen bilim dallarını da içeren yeni bir ilimler kümesi daha eklenmiş oldu.

Naklî ve aklî/felsefî bilimler bağlamında ortaya konulan entelektüel ürünler sayesinde İslam medeniyeti, yüzyıllar boyunca insanlığa yol göstermiştir. Ne var ki, gelişen modern Batı medeniyetinin kendi yükselişini meşrulaştırmak için başvurduğu Avrupa-merkezli ve doğrusal tarih anlayışı; İslam medeniyetinin küresel ölçekte bilimler gelişimindeki rolünü, sadece medeniyetler arası intikal ve aktarımdaki katkısıyla ve belli bir tarihî dönemle sınırlandırdı. Sömürgecilik sonrası İslam dünyasının içinden geçmekte olduğu travmatik durumun da etkisiyle bu anlatı bizzat Müslümanlar tarafından da kabullenildi. 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren İslam dünyasında farklı boyutlarıyla kendini gösteren

canlanış, Müslümanların kendi medeniyet birikimlerini yeniden keşif yolunda da önemli imkânlar sağlamıştır. Bir yüzyıl öncesinde hâkim olan savunmacı ve tepkisel tutumların aksine daha bilimsel ve nesnel bir hal alan bu keşif çabasının hiç şüphesiz en önemli isimlerinin başında Prof. Dr. Fuat Sezgin gelmektedir. İslâm medeniyeti tarihinin başlangıcından itibaren gelişmiş naklî ve aklî bilimlere ait literatürünü konu edinen *Geschichte des arabischen Schrifttums* (GAS) adlı eseriyle Prof. Dr. Sezgin, hem bilim dalları için yazdığı mukaddimelerde hem de İslam ve tevarüs ettiği Helenistik çağ ilimler tarihinin ünlü şahsiyetleri üzerine yoğunlaştırdığı incelemelerini bir bilim tarihçisi titizliğiyle ortaya koymuş ve modern araştırmaların ışığında kaleme aldığı bu bölümleri yaygın kanaatleri değiştirebilecek yeni malzemelerle desteklemiştir.

Birinci Uluslararası Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Sempozyumu 83 bilim insanının katılımıyla gerçekleşmiştir. Sempozyuma dünyanın pek çok ülkesinden tebliğleriyle katkı sağlayan bilim insanları özel teşekkürü hak etmektedirler. Sempozyumun düzenlenmesinde maddi manevi destek sağlayan, emek veren başta Onur ve Düzenleme Kurulu ile Sekreteryamıza ayrıca teşekkür etmek isterim. Bu bildiriler kitabı, Sempozyum esnasında sunulan tebliğlerin bir seçkisi niteliğindedir. Toplam 38 makale yer alan kitapta Prof. Dr. Fuat Sezgin'in Hayatı ve Çalışmaları, Fuat Sezgin'in Bilim Tarihine Katkıları, Astronomi, Matematik, Tıp, Coğrafya, Doğa Bilimleri ve İslami Bilimler olmak üzere toplam sekiz bölüm bulunmaktadır. Bu kitap, İslam bilimlerinin kurumsal boyutu; bilimler arasındaki metodolojik ilişkiler; farklı medeniyetlerin bilimsel birikimine katkısı, bilimsel âletleri ve teknoloji ürünleri ve son olarak İslam bilimlerinin gelişimindeki siyasî, sosyal, ekonomik, entelektüel, çevresel faktörleri ihtiva etmektedir. Kitap ayrıca yukarıda zikredilen konulardaki yeni keşifleri ve İslâm bilimi araştırmalarındaki yeni yöntemleri sunmaktadır.

Sempozyumda tebliğler, Türkçe, Arapça ve İngilizce sunulmuştur. Bildiri metinlerinin, sunum yapılan dil esas alınarak kitaba dahil edilmesine dikkat edilmiştir. Böylelikle İslam bilim tarihi literatüründe mevcut olan dil çeşitliliğinin de kitap aracılığıyla okuyucuya aktarılabilmesi hedeflenmiştir.

Prof. Dr. Mustafa Kaçar
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

INTRODUCTION

Following the death of Turkish Science Historian Prof. Dr. Fuat Sezgin on June 30, 2018, our President, Mr. Recep Tayyip Erdogan, declared 2019 as the “Year of Fuat Sezgin”. In this context, with the cooperation of Istanbul University, Fatih Sultan Mehmet Foundation University and the Prof. Dr. Fuat Sezgin Research Foundation for the History of Science in Islam, and the support of the Istanbul Directorate of the Ministry of Culture and Tourism, the 1st International Prof. Dr. Fuat Sezgin Islamic Science History Symposium was organized on June 13-15, 2019 in Istanbul. This symposium, attended by world science historians studying the history of Islamic science, had a long preparation phase. Within the framework of the symposium, the nature of the accumulation of knowledge in Islamic civilization over the centuries, its historical development, problems, literature and historiography were discussed and evaluated in the light of Professor Dr. Fuat Sezgin’s work in these fields.

After the death of the Prophet Mohammed (A.D.571-632), Islam spread to a large geographical area outside the Arabian Peninsula, encompassing the basins of ancient civilizations such as Mesopotamia, Syria, Iran, Egypt and North Africa in a short time. This expansion, which continues unabated despite the domestic political struggles that have been quite challenging for Muslims, has led to major social changes and transformations as well as economic prosperity. One of the important aspects of these changes and transformations, whose effects are be seen on a global scale, has been the intellectual field.

In this process, Muslims began to be interested in areas that were “new” for them as a result of meeting new cultures while studying the material on which the sciences were to be built, namely the Quran, the sunnah of Prophet Muhammad, his companions, and the tabi’un generation of Muslims who followed them making an important progress in terms of codification, classification and interpretation.

The “translation movement” that started with individual curiosity and efforts during the Umayyad period and gained a more systematic structure with the Abbasids became the most important tool for getting acquainted with the new “philosophy” in its specific sense. The works translated into Arabic from different languages, especially Greek, were re-evaluated by Muslims in line with the different intellectual interests and needs of the cosmopolitan Islamic civilization that was being built. Thus, a new set of sciences, which are referred to as theological or philosophical sciences and including branches of science today called “positive sciences”, was added to the rapidly developing accumulation of scientific knowledge.

Islamic civilization has guided humanity for centuries, thanks to the intellectual products put forward in the context of positive and theological / philosophical sciences. However,

the Euro-centered and linear understanding of history which the developing modern Western civilization used to legitimize its own rise limited the role of Islamic civilization in the development of sciences on a global scale to only its contribution in the transition and transference between civilizations and to a certain historical period. This narrative was accepted even by Muslims themselves as a result of the traumatic situation that the post-colonial Islamic world was going through. Since the last quarter of the 20th century, the revival in the Islamic world has provided important opportunities for Muslims to re-discover their own civilizational heritage. One of the most important names of this rediscovery effort, which has become more scientific and objective in contrast to the defensive and reactive attitudes that prevailed a century ago, is undoubtedly Prof. Dr. Fuat Sezgin. With his work *Geschichte des arabischen Schrifttums* (GAS), which deals with the literature of the positive sciences and the theological studies since the beginning of the history of Islamic civilization, Prof. Dr. Sezgin put forward his studies with the meticulousness of a historian of science both in the introductions he wrote for the fields of science and in his research focusing on the important characters of Islamic history as well as the sciences of the Hellenistic period, and supported the chapters that he wrote in the light of modern research with new materials that may change common beliefs.

The first International Prof. Dr. Fuat Sezgin Islamic Science History Symposium was held with the participation of 83 scientists. The scientists who contributed to the symposium with their papers from many countries around the world deserve special thanks. I would also like to thank our Honorary and Organizing Committee and our Secretariat for their financial and moral support in the organization of the symposium. This proceedings book is a selection of the papers presented during the Symposium. The book, which has 38 articles in total, consists of eight chapters under the titles of Fuat Sezgin's Contributions to the History of Science, Astronomy, Mathematics, Medicine, Geography, Natural Sciences, and Islamic Studies. This book encompasses the institutional dimension of Islamic studies; methodological relationships between different fields of science, contribution of different civilizations to its accumulation of scientific knowledge, its scientific instruments and technology products, and finally, the political, social, economic, intellectual and environmental factors in the development of Islamic studies. The book also presents new discoveries on the aforementioned topics and new methods in Islamic science research.

The papers were presented in Turkish, Arabic and English at the symposium. We felt it was important to publish the texts in this book in the languages in which they were presented, in order to convey the diversity of languages available in the Islamic history of science.

Prof. Dr. Mustafa Kaçar
Fatih Sultan Mehmet Vakıf University